

Кров

Аркадій Любченко

КРОВ

Взимку, вночі, на край великої лісової балки тихо, скрадливо виходили вовки.

Вони глибоко загрузали в сніг, бо лише недавно скінчилась заметіль, і довкола була буйна, пухнаста піна. Вони брели поволеньки, злегка похитуючись на гнучких лапах.

Їхні спини, шиї й морди були напружено витягнуті, вуха сторожко наставлені, всі рухи пристрасно скеровані вперед,— і віддалік могло видатись, що вони не бредуть, а випливають з лісових нетрів.

Край балки, де кінчалась звертиста стіна лісу й бовваніла внизу смуга кущів, вовки зупинились.

І ніби зникли — приховалися в затінку кущів.

Тільки один, обережний, поважний, обережно загрибаючи лапами, ступив кілька кроків наперед, до останнього куща, що стримів трохи остронь. Звідси, з останньої схованки, краще можна було досягти зором велику лісову балку.

Тоді передній вовк злегка пригнувся, затопив очі в просторінь.

Стала надзвичайна тиша. Позаду вовків здійснювалась висока суцільна стіна лісу, попереду лежала чимала кручена балка. Вщерть налиту снігом і взяту обабіч лісовими стінами балку неначе охопили дві величезні волохаті лапи величезного й мовчазного звіра. Якби цей невідомий звір лише трохи ворухнувся тією чи тією або послабив ту чи другу, то з-під лап, волохатих і хижих, мусив би вихопитись бодай маленький звук.

Вовкові дуже хотілося почути який-будь звук. Так хотілося, що він мимоволі сам ворухнувся лапою.

Справді, прошарудів легесенький хрускіт, — від вовчого дотику хитнулася на кущі галузка, і з галузки посіявся сніг. Вовк здригнувся вухами, насторожився.

І знову була тиша. Була ніч, кріпка ніч. У височині рясно палахкотіли зорі, долі незмінно й неможливо пашів розпечений морозом сніг. Так само байдуже, мов зачудована, лежала німа й дражлива своєю мовчазністю балка. Так само щільно й похмуро, дратуючи нерухомістю, стояв довкола ліс.

Ця убивча тиша весь час, скільки не йшли вовки, незмінно їх супроводила. Ніби все довкола зупинилось, завмерло перед жорстоким холодом. І ніби під цим небом не було анічогісінько живого, крім їхньої стомленої зграї.

Іноді, правда, зривався десь легенький шелест або лунав короткий потріск, що серед ночі здавалися особливо чіткими. Вовки, всі як один, поводили вухами, витягали морди, задирали морди д'горі і поривчасто, жадібно нюхали повітря. Та одразу ж переконувались, що це омана: шелестом зітхав великий шмат снігу, потріском легенько зойкала гілляка, скидаючи з себе зайву сніжну вагу.

Знову, як і раніше, наставала тиша.

А вовки хотіли звуків. Вовки дуже хотіли життєвих, хвилюючих звуків. Того

особливого шурхоту, що від нього одразу захоплює віддих. Загадкового шурхоту, що своїм наближенням бере всю істоту в солодкий і моторошний полон. Скрадливого шурхоту, що викриває наявність іншого живого створіння. Трепетного шурхоту, що від нього перекочується в горлі слина й хочеться облизатися. Шурхоту, що пахне кров'ю.

Вовки були голодні.

От уже багато разів минала ніч і наставав день, а вони, хоч як прикладали зусиль, все ж не знаходили поживи.

Вихрошерсті, сухоребрі, зігнуті в три погибелі, як саме лихо, або хижо насторожені, як сама жадоба, охоплені мукою голоду, вони покійно й невідступно тяглися одне за одним серед цих переплутаних хащів, снігових перевіїв, лісових нетрів.

Часами, щойно одійшовши, вони потрапляли на те саме місце. Потрапляли вдруге, втретє. Кружляли спантеличено, немов зачумлені. І вгадавши, що нічого поживного не може з'явитися там, де вони пройшли, вони з несамовитою злістю шкірилися на свого переднього, і той, ошкірившись у відповідь, брався іншим напрямком.

Що більше докучав голод, то більше зростала в них клекітна злість. Особливо вона виявляла себе вдень, коли менше можна було сподіватися на здобич і коли вони більше одсиджувалися по закутках. Вдень найчастіше бувало так, що вони збігалися всі гуртом під захист якого-будь хащовиння і, згорнувшись клубочками, щільно попритискавшись, гріли одне одного. На якийсь час поступався перед ними холод. Кожне лежало приладом, занурившись носом у шерсть, і бувало так, що запах нагрітої шерсті починав нагадувати якісь щемітні, знадливі, хвилюючо-теплі, хвилюючо-жадані запахи. Тоді під заслоною примружених очей, в напівдрімоті рясніше й виразніше починали перед ними химеритись спогади й сни, — гаряче, ще трепетне м'ясо, гаряча, ще терпкава кров.

Ці марення були такі сильні, так правдоподібно пахла кров, що прискорювався віддих і пристрасно роздувалися ніздрі. їм уявлялись хижі гонитви, бистрі переслідування, лоскотна близькість жертв, лоскотне щастя жерти й жертви, — аж здригалися вони й злегка стогнали в хворобливому півсні. Прокинувшись, дехто поглядав незрозуміло, тривожно, роз'ятрено і тільки згодом, збагнувши дійсність та облизавшись, починав дивитися похмуро і перейматись злістю.

Саме в такі хвилини до болю смоктало в череві, ніби незносними кігтями там брало, стискало, і погляд у такі хвилини ставав зловісний.

Охоплювала рвучка злість на те невідоме, невідступне, нахабне звіря, що весь час бралось кігтями в череві. Безглузда злість на свої ж гарячі безглузді марення. Паморочна злість на своїх, обридлих уже до краю і таких же злісно-нетерплячих сусідів. Несамовита злість на тихий, дуже тихий, білий, дуже білий, і ніби насмішкуватий, обережний, безнадійний для них день, — вовча злість на все, що було довкола.

Коли ж день поволі одходив у безвість і коли його місце крок у крок м'яколапо, скрадливо починав заступати вечір, вовки відчували полегшення. Спокволу, згинці наближаючись з-поза дерев, сутінковий вечір ніби ніс із собою щось змовне. Вечір завжди був насторожено-хмурний, хитро-затайливий. За собою він вів ще більшу

похмурість, скупчену похмурість ночі й загадковості. І саме звідси виникало їм полегшення. В цьому була для вовків відрада, бо в цьому була надія.

Вечір приводив нове життя. Довколишні речі скидали з себе неможливу одноманітність, прибирали нових форм і змісту. Тіні, відтінки й протині обережним, нечутним натовпом збиралися звідусіль, наче в ліс поступово насувалися численні створіння. Мінялись нещодавні обриси, і все ставало майже рухомим, — чи то стовбур, чи кущ, чи й маленька галузка.

У натовпі тіней, в таємничій рухомості виникав гостинний притулок для кого завгодно: для одних — спасенна схованка, для других — найзручніша засідка.

З вечора між вовками і всім, що їх оточувало, починав утворюватися зв'язок, виникала своєрідна змовність. Глибинною чутобою вони навдивовижу тонко розуміли все це навкружне життя і прекрасно вгадували, відрізняли найменші шурхоти, шелести, звуки.

Голод, знесилюючи їх тіла, підсилював хтивість, загострював, витончував чуття. Вони вміли завмирати в такому високому напруженні, що себе самих уже майже не відчували, оберталися в єдиний, суцільний натягнутий нерв і боялися, що їх серця стукають занадто голосно, що стукіт цей чути в лісі.

Багато разів минала така сповнена тиші ніч і наставав обережний, насмішкуватий день. Минав день, і наставала таємна, змовна ніч.

Але нічого, нічого живого назустріч.

Останньої доби щось трохи змінилося: повітря ніби пом'якшало, а потім, наче клапті з білого зайця, почав падати рясний, пухнастий сніг. У повітрі ніби з'явилися свіжі, хай навіть віддалені, але давно вже нечувані запахи.

На жаль, удосвіта раптом стрибнув по верховіттях вітрець, лишаючи по собі струмінь легенького посвисту. Ще не встиг розтанути посвист, як уже підкотився новий розгін вітру, сильний, поривчастий, що зухвало трусонув деревами, — дерева застогнали й почали хутко скидати з себе снігову падь.

Вітрюга підхопив білу порошокню, жбурнув нею д'горі, закружляв, заскавчав, заслонило небо й верховіття пінястими звивами хуртечі. Майже до самого вечора тривало шаленство. Ввесь час падав сніг, і розпанаханий борвій кидався ним на всі боки. В заметах тонули кущі, виростили високі снігові пагорби, виникали несподівані перевії, видолки, закутки, що так само несподівано й швидко міняли форми або й зовсім розсипалися.

Цілий день просиділи вовки в невеличкій угловині, під захистом приземних лапастих вітів.

Завірюха вщухла надвечір. Почав брати ще міцніший, племенистий мороз. Вовки протягом дня й без того перемерзли. Вони відчували вже тоскню нехтї до всього.

Але надвечір випогодилось. На заметах можна було сподіватися найсвіжіших слідів. Тоді легенько й надійно заскиміло в серцях. Вони внутрішньо стрепенулись, обтрушуючи з себе денну млявість, нудьгу й незручність. Дехто нетерпляче з хрускотом потягнувся. Дехто сласно плямкнув язиком. А дехто зразу знизав вухами й

припадливо почав нюхати повітря.

Інстинкт говорив, що тепер всяка звірина, як і вони самі, шукаючи собі поживи, почне виринати з потайних закутків. Потрібна тільки пильна увага, подвоєна обережність — і здобич на зубах.

Голод примушував скупчувати всі сили, щоб жити. Жадоба жити — щоб жити.

І от, переконані, заповзяті, з пильною увагою, з подвоєною обережністю, вони сьогодні крізь синій зимовий вечір вирушили в ніч.

Вони вгрузали по груди, по шию. Тільки місцями траплялись тверді видолки, що їх повилизував вітер, і можна було взятись стрибком.

Це смутило, дратувало, надарма стомлювало, а на випадок ловів могло утруднити гонитву.

Найгірше було передньому, старому вовкові, що перший поринав у снігопад, розбивав грудьми, розбризкував лапами, силоміць прокладав дорогу. І він не мусив нічим виявляти, що йому найгірше. Він мусив поводитись упевнено, твердо. Він мусив бути невтомним.

Довго блукавши, вони сьогодні все ж таки натрапили на свіжий, ще теплий слід. Вони гарячково метнулись навздогін. Скрадались, чи бігли, чи летіли стрімголов, — ніхто з них не пам'ятав. Робили те, до чого швидко спонукувала невідома й владна сила, що враз їх опанувала.

Тільки згодом, упірнувши з розгону в глибоку снігову ковбаню, вони як стій зупинились.

Передній наслухався.

Решта теж тороплено й хтиво наставили вуха. Всі раптом збагнули, що запах сліду, замість міцнішати, послабшав, що трапилась помилка, що треба братися в протилежний бік, що передній, дурний передній, ненавидний передній...

Але передній вже встиг зміркувати й кинувся назад.

Вони за ним.

Це була скажена гонитва. Мчали, як вітер. Здіймали білу куряву. Одскакувала й знову наближалася балка. Гойдався обабіч ліс. Гойдалось небо. Кружляли зорі. Крижаний подих. Пекучий віддих. І серця хотіли впасти на сніг.

Зупинились несподівано. Свідомо зупинився передній, а решта стрімголов безладно налетіли на нього. В роз'ятреній уяві здобич хрумтіла вже на зубах, і, збившись до купи, вони поспіхом, навмання тикались заскаленими мордами, шукали наосліп тіла.

Його не було, але десь близько струменів різкий, сласно-подражливий запах.

Через хвилинку вони зрозуміли, що тут же, біля них, лежав ще не зовсім замерзлий, тьмяний кал лісової кози. Легітне, збудне пахтіння затуманило свідомість.

Вони відчули набряклі, важкі язики. Щедро почала набігати слина. В тривозі вони затупцялись на одному місці, бо сніг лежав тут збитий, а слід, як навмисне, плутався, несподівано губився десь...

Тоді спантеличено кинулись на всі боки. Не одбиваючись далеко, поспіхом вертілися, припадали до снігу, хтиво никали, нюхтіли. І там, де, шукаючи, пробігали,

лишались в'юнкі петлі їхніх слідів. Власні сліди починали траплятися частіше й частіше. Дедалі починала брати тривога. Починав брати відчай.

Сталося так, що всі вони збіглись на невеличкій галяві. Захекані, збентежені, вони навіть не глянули одне на одного, але тут вкупі нагло й незаперечно відчули, що ловитву програно.

Млостю затопило їм груди. Вони до нестями ненавиділи одне одного, і кожний самого себе.

А де ж був передній? Де ж його досвід? Як він міг прогавити?

З паморочною люттю позирали вони на нього.

Незабаром почала обступати темрюча голодна тоска. Від неї хотілось заплющити очі, підвести морду і з найглибших глибин єства завити скаргу, завити безвихідно-лячно.

Стомлені, запорошені памороззю, зігнуті в три погибелі, лизнувши снігу й підібгавши хвости, вони повільно, приречено знову потяглися кудись навмання.

І один з них, якраз передній, з перевтоми заточився.

Це була страшна, вирішальна хвилина — якби він упав, його миттю розтерзали б.

Він інстинктивно зрозумів. Жах заглянув йому в очі і видалось, що власна шкіра, тріснувши на спині, посунулась геть. Хоч як після гонитви був знесилений, хоч усе довкола ходором ходило, але подих смерті його очутив. Смертельна тривога збудила в ньому свіжі, може, й останні сили.

Він, старий вовк, скупчив ці сили, одхилився трошки, ніби уникаючи удару, і різко вищирив зуби. Потім, намагаючись додержати внутрішньої рівноваги й здаватися непохитним (проте хитаючись), ступив іще кілька кроків обіч і, ніби байдуже, підвів задню лапу, — за своїм...

Ця вдавана байдужість, непримусованість, незалежність здалися для інших такими природними, була в них така життєва учепистість, така спокійність за себе, що загроза хутко одлинула. Дехто нюхав покроплене місце й зробив те саме. Зграя, притишивши дикий замір, поволі крадькома знову пішла за переднім — у тишу, в ніч.

Все ж таки вони чогось ждали.

Ніхто з них ані на хвилинку не припускав, що може загинути, бо так знадливо пахла в уяві чужа, гаряча кров. Наказувала вірити власна невсипуща, ярлива кров. І вела їх, сповняла безнастанною жадобою жити, невтомною пристрасстю шукати, невідступним бажанням змагатись.

Так потрапили вони знову до тієї ж самої балки, тільки до іншого, дальшого її краю.

Тут кінчалась звертиста стіна лісу. Вони зупинились, приховались у затінку кущів.

Передній ступив іще кілька кроків до останнього куща, звідки краще можна було осягти зором широкі, розложисті береги балки. Він злегка пригнувся, причаївся, затопив очі в просторінь.

Вщерть налита снігом, оточена густими, прямовисними стінами дерев, наче охоплена лапами невідомого звіра, що вічно спить чи дрімає, — балка ця здавалася великим озером, що його біла гладінь одразу ж мусила викривати появу першого-

ліпшого створіння. Вона була зосередині, на якому, луною наближаючись віддалік, мусили збігатись різні звуки, — так говорив вовкам інстинкт.

Але звуків, життєвих, хвилюючих звуків, що пахнуть кров'ю, не було. Стояла надзвичайна тиша. Стояла іскриста ніч.

Передній почував себе погано: адже був він передній. Тоді, як їли востаннє, він завзято змагався, щоб бути переднім. Тепер він цього не хотів і пробував змішатися з гуртом. Але скільки він не відставав, даючи можливість себе випередити, в такій же мірі відставала решта, уперто лишаючи його попереду.

І не тому, що був це старий досвідченіший вовк, а тому, що виникла для всіх надто велика загроза, і ніхто не хотів бути переднім.

Ось і тепер старий відчував, що вся згря, засівши позаду, скеровує свою хтиву напруженість не тільки на довколишні явища, але й на нього особисто. Згря — відчував — не може йому забути нещодавньої невдалої гонитви. Згря ненавидить його, як і він її.

В нього з перевтоми чманіла голова. Перед очима плуталось морочне павутиннячко. Зашпори заходили в лапи, і колючий треміт проймав до кісток.

Вовк надсадно їжився.

Хвилинами холод, перебігши всім тілом, падав у сніг — наставало раптове, коротке полегшення. Тоді морочне павутиннячко починало сотатись з усіх боків, обволікало старого легенькою байдужістю, спокушало трошки замружитись, покуняти.

Вовк не міг собі цього дозволити, і вовк не міг себе перебороти.

І коли він замружувався, в його череві прокидався болісний смокіт. Вся істота аж стискала, скрикувала. Скрикнувши, завмирала. Одразу ж і черево і груди затоплювала дивна, майже спорзна, як це бувало на тічці, млюсть. Вона хутенько розтікалася по жилах, п'ярко обтяжувала тіло, силоміць хилила на сніг.

Вовкові дуже хотілося лягти. Він аж ніяк не міг собі дозволити лягти. І він знав, що, кінець кінцем, не витримає, ляже — на смерть.

Несподівано в дрімотному мерехтінні повстала райдуга. Обидва її боки були пойняті туманом, який поступово кудись сповзав. Райдуга теж поступово танула. Від неї лишився довгий краєчок лісу, геть залитий весняним сонцем. На краєчок лісу викотився вухастий сірий клубочок. Вовк йому навперейми. Уже чує поперед себе кріпкий, лоскотний запах. Уже дочуває шурхіт чужих, божевільних стрибків...

Мов тороплений, здригнувся він, недоумкувато розплющив очі.

Таки справді поблизу шурхіт, — то чухався котрийсь із зграї.

Вовк досадно й докірливо озирнувся на шум, що міг їх усіх завчасно викрити, але йому у відповідь спахнуло кілька жовто-зелених погрозливих іскор.

Він поволі одвернув голову, вдаючи байдужого. Але він зрозумів. У племенистому зойкові жовто-зелених іскорок він уже побачив ту зловісність, ту мовчазну, заціплену зловісність, що завжди чомусь викликала в його пам'яті запах тліну.

З цієї хвилини почався в нього великий страх.

З почуттям самозахисту, злості й мстивості він готовий був хоч би й зараз ставити

найрішучіший опір. Він знову озирнувся в їхній бік і теж погрозово, як і вони, блиснув очима.

Це була помилка. Гурт не любить погроз. Гурт, свідомий спільної сили й переваги, не зносить заперечень. Він у завязтті визнає лише покору, і лише покірний тоді має право обертатися в гурті.

Це була велика помилка. Гурт одностайно вищирив зуби до нього, готовий от-от кинутись.

Вовк, як і раніше, намагаючись вдавати байдужого й певного своїх сил, поволі одвернувся. Але цього разу він остаточно переконався, що позаду — немилосердне, рішуче. Він був до краю вражений. І хоч як старався, не міг уже приховати великого нестямного страху.

Найголовніше ж, найгірше — вони це знали. Вони знали, що він їх боїться.

Вони бачили його боязкість, невпевненість, розгубленість, нікчемність, його кінець. Це ще більше розбурхувало їхню ненависть, розпалювало ярливість, паморочило жорстоким наміром.

На ньому після довгих невдач та злигоднів одностайно збігались їх свідомі й несвідомі стремління. В цій точці силою табунного чуття почали вони, кінець кінцем, вбачати єдине поборення спільної загрози, найкращий вихід.

Вони чатували. Вони тільки ждали останнього найтруднішого внутрішнього руху, що мусив розтяти між ними і ним незриму павутинку, яка ще стримувала.

Передньому це було ясно. Він добре знав, що досить наважитись комусь одному. Тільки маленький порух — і край.

Від напруження в нього тонко задзвеніло в вухах. Балка хитнулася. Тілом перебіг остюкуватий, лихоманний дроз, і дуже чутно війнуло моторошним запахом тліну.

Зірватись? Тікати?

Але його притьмом наздоженуть.

Хай! Краще, коли в боротьбі.

Він тільки обережно, тихцем переступив з лапи на лапу, і дрижаки, метнувшись поза шкірою, болісно збігли в сніг.

Він уже не міг озирнутись, — навіть боявся зробити бодай незначний рух. Він був у полоні табунної, непереможної сили, що напливала на нього ззаду, лягала тягарем, паралізувала.

Зігнувшись, сидів він тепер нерухомо. Це поки що впливало на тих, які сиділи позаду, силоміць примушувало їх до такої ж нерухомості.

Він ухопився за останню надію і завмер.

І раптом завив. Тоскно, безнадійно і беззвучно — ніхто не чув. Він сидів мовчазно, як кам'яний. Але, охоплений великим розпачем і страхом, заціпивши зуби, вив.

Він сам собі здавався таким скривдженим, що не міг не ридати, і таким кволим, нікчемним, що хотів, дуже хотів покірно припасти до чиїхсь невідомих, могутніх лап і лащитись до них, лизати, благодати...

Ніхто не чув, але в нього у вухах грімко віддавалась луна — відгук власних ридань і

жагучої скарги.

Далі він цього не міг зносити. Він був готовий. Він хотів, щоб швидше це почалося. Йому бракувало слини, щоб ковтати. В ньому зупинялось серце. Кров глушманно стукала в скроні. Голова ходила ходором. Голова палала.

Коли це шаснуло ззаду й рвучко метнулося повз нього в балку.

Ту ж мить метнувся й він.

За ними обома — вся згряя.

Це було блискавично.

Він уже мчав навкоси через балку, мчав навздогін за тим із гурту, що вихопився перший. Він уже знав, що це навмисне, що так зручніше нападати заднім на нього ж самого, що він тепер конче мусить наздогнати першого й затопити зуби в його горлянку, бо інакше ось-ось наздоженуть його самого й встрягнуть зубами в його ж власну горлянку.

Поспішай, кому сила! Зловчайсь!

Снігова повідь кипіла, вирувала під лапами. Ковбані місцями були дуже глибокі й доводилось кидатись плавом або рвучко хапатись, як на трясовині.

Снігова повідь одбігала так бистро, кущі й дерева шарахались так вражено, що здавалось: все довкола зрушило з місця, поспішає, летить...

Мабуть, ніхто з них ніколи не почував себе таким легким, спритним, як зараз.

І він, старий вовк, ще ніколи не знавав подібної гонитви.

Відстань між ним і тим, що мчав попереду, меншала й меншала. Проте він встиг помітити, що відстань між ним і тими, що мчали позаду, теж дедалі меншала.

Ті, що позаду, наближались.

Він чув уже їхнє дихтіння.

Вони майже його наздогнали.

Таки наздогнали.

Вони порівнялися.

Йдуть поруч.

Поруч.

І вони його не чіпають.

Ще не чіпають.

Чому не чіпають?

Як перекотилася перша хвиля страху, він одразу, ніби прозрівши, догадався, що діється насправді. Він почув поперед себе сильний, привабний запах тварини, почув хвилюючий тріскіт утечі, зрозумів, що вони всі гуртом знову переслідують здобич, яку першим помітив той перший, що рвучко метнувся повз нього.

Значить, його таки не зачеплять? Значить, він буде жити? Буде жити і жерти! Буде жерти! Бо ось уже близько жертва. Уже поміж деревами вона миготіла.

І він, сам собі віри не ймучи, до краю зраділий, збурений, швидше пішов навперейми, — так швидко, що старе його серце ледве витримувало.

Всі чимдуж ішли навперейми, випереджували одне одного, ярливо хапалися,

змагалися, поспішали, щоб урвати кращий шматок.

У паморочній спразі, у захваті, в нестямі він майже не розумів, не пам'ятав, що відбувалось далі. Його сліпма кинуло на повалену тушу лісової кози. Його пащека механічно роззявилась, і зуби хутко встрягли...

Яке щастя! — гаряче, трепетне м'ясо, гаряча, терпкава кров.

Він конвульсійно здригнувся, і зуби не хотіли розчепитись.

Тим часом інші, одне одного штовхаючи, збиваючи, побиваючи, запопадливо рвали, зажерливо батували, — поспішай, кому сила! Вони давились, ікали, сласно смоктали об'юшеними мордами гарячу кров, — поспішай!

Він сіпнувся знову, проте не міг розчепити заляклих щелеп.

Тоді все довкола хитнулось, закружляло, тягарем пішло кудись у прірву, і він також тягарем пішов долі. Десь у глибинах, торкнувшись дна, він відчув раптовий і такий страшний і такий солодкий біль у грудях, що серце його вже справді не витримало, розірвалось.

Витріщивши очі, він іще встиг помітити, що розтоплені зорі течуть по небу і краплями падають, падають у сніг. Встиг іще подумати, що треба знову сіпнутись, але не знав, що вже простягається в болючому екстазі, в мертвому похваті.

Він заважав їм — такий чудний, обважнілий, нерухомий. Вони ширились на нього, загрожували, навіть кусали.

Котрийсь насмілився і силоміць вирвав той шматок, що застряг у його назавжди заціплених зубах.

Гомель, жовтень, 1929 р.